

Nikola Visković

STABLO I ČOVJEK*Prilog kulturnoj botanici*

Antibarbarus, Zagreb, 2001, 848 str.

Što je stablo čovjeku i što je čovjek stablu u raznim povijesnim vremenima, pitanja su koja postavlja Nikola Visković u ovom imponantnom i nadasve originalnom djelu kojeg možemo smatrati logičnim slijedom autorove prethodne knjige *Životinja i čovjek* u kojoj autor izlaže i brani načela neantropocentrične ili biocentrične etike. U djelu *Stablo i čovjek* kritička spoznaja i normalna briga iz zoološkog dijela prirode prelazi na botaničke dijelove, ali i na sve ostale dijelove prirode. Taj prijelaz sa zoološkog na botaničko, autor smatra ekološki i aksiološki neizbježnim jer »ne može se smisljeno priznati bilo kakva vrijednost animalnom (po sebi, u biološkom ciklusu, i za čovjeka, u kulturnom ciklusu), ako se ujedno načelno ne prizna slična vrijednost vegetalnom i anorganikom – i to ne samo kao osnova animalnog i kulturnog, nego kao jedinstvenih i samostalnih dobara prirodne zbilje« (str. 22). Upravo ta spoznaja predstavlja fundamentalnu razliku između uvriježenih shvaćanja »zaštite ljudske okoline« koja ne prelazi granicu radikalne antropocentrične sebičnosti od ekološkičko – biotičkih zahtjeva zaštite prirode kao inherentne vrijednosti.

Knjiga je podijeljena u pet monumentalnih poglavlja obogaćenih ilustracijama, a na kraju knjige Visković prilaže klasifikacijski prikaz drvenastih biljaka, stabala i grmova, sastavljen u svrhu, kako kaže sam autor, pripomoći u čitanju knjige. U nastojanju da prikaže i dokaže vrijednost biljnog svijeta i dužnost čovjeka da ga poštuje, izvodi ispitivanje analogno ispitivanju provedenom u već ranije navedenoj knjizi *Životinja i čovjek*. Tako Visković prikazuje: važnost biljnog svijeta u biosferi i za opstojnost čovjeka; ljudsko ignoriranje, uništavanje divljeg bilja i se-

bičnu brigu za sve reduciraniji broj prirodnih biljnih vrsta; te potrebu moralne i pravne brige za preostalo biljno blago. Upravo su te teme baza i program interdisciplinarnog znanstvenog projekta kojeg autor naziva kulturna botanika.

Viskovićeva studija se poziva na niz bioloških, antropoloških, historijskih, ekonomskih, religijskih, umjetničkih i drugih podataka koji ukazuju na činjenicu da je stablo uvijek bilo izvor materijalnih dobara za čovječanstvo, te da je ne samo zbog toga već i zbog svog prekrasnog lika bilo predmet interesa, simbolizacije i estetskih doživljaja. S druge strane, autor nastoji pokazati široku lepezu odgovora čovječanstva na darovano mu blago – od zahvalnosti i poštovanja do bezobzirne eksploatacije i destrukcije.

Jedno od temeljnih pitanja koje Visković postavlja u prvom poglavlju pod nazivom *Zaborav prirode* je pitanje uzroka zaborava vrijednosti biljnog svijeta i odprirođenja čovjeka od ne-humanih bića. Odgovor o uzrocima se traži u dva pravca. Prvo, biljke su (bar na prvi pogled) kvantitativno brojnije i dostupnije od životinja (osim u nekim pustinjanskim i ledenim biotopima gdje su jednako oskudne kao i životinje, iz čega proizlazi da su biološki i kulturno cijenjene poput životinja). Drugo, biljke zbog svoje slabije pokretnosti, bezglasnosti, pretežno autotrofnog hranjenja i manje osjetljivosti, te zbog pretpostavljenog nedostatka bilo kakvog psihizma ne pobuđuju u čovjeku interes i suosjećanje kao životinje. Upravo zbog tih razlika, biljke se percipiraju kao manje vrijedna bića danas, kao i nekad u arhaičnim društvima, koja su biljke za razliku od današnjeg društva ipak više uvažavala, mada su ih manje simbolički označavala od životinja. Marginalna uloga biljaka evidentna je na nekoliko razina – od dnevne prakse (u kojoj domaćim životinjama i ljubimcima priznajemo određenu individualnost dajući im osobna imena, dok najdraže biljke uvijek nazivamo po njihovim vrstama i rodovima) do ras-

